

VENEMAA MÜÜT KOKKULEPETEST UKRAINAGA

Venemaa juhtkond ja Vladimir Putin isiklikult levitavad rahvusvahelisel areenil küüniliselt väidet, et sõda Ukrainas oleks võinud läbi saada juba 2022. aastal.

Venemaa kasutab nii avalikus kui ka kulissidetaguses suhtluses asjaolu, et rahvusvaheline üldsus kas ei tea või ei mäleta, mis seisus läbirääkimised toona katkesid.

Väära arusaama levitamisega püüab agressorriik vähendada oma kuritegude kaalu ning veeretada süü kallaletungi ohvrile Ukrainale ja Läänele. On tõsi, et läbirääkimised Ukraina ja Venemaa vahel kestsid 2022. aasta aprillini. Kuid Venemaa levitav ettekujutus, et oldi lähedal lahendusele, on tõest kaugel.

Loomulikult oli Ukraina huvides 2022. aasta kevadel peatada Venemaa kallaletung niipea kui võimalik. Ent kui läbirääkimiste käigus ilmnes Venemaa soov saavutada kokkulepete kaudu see, mida ei suudetud sõjalise jõuga, muutus läbirääkimiste pidamine mõttetuks. Läbirääkimistel küll testiti vastastikku valmisolekut järeleandmisteks, kuid valmidust ja Ukraina puhul ka võimalust kokkuleppele minna ei olnud. Ukrainale paljastus läbirääkimiste käigus Venemaa jõhker ambitsioon Ukraina suveräänsus tühistada.

Välisluureameti andmetel olid Ukraina ja Venemaa läbirääkimistel põhimõttelistes teemades – nagu Ukraina alade ebaseaduslik okupeerimine Venemaa poolt ja Ukraina julgeoleku tagamine – teineteisest tegelikult väga kaugel ega saanud jõuda selgele kokkuleppele. Läbirääkijad võisid väljapoole demonstreerida head tahet, kuid vastuolud olid ületamatud.

Venemaa rõhutas pärast läbirääkimistevooru Istanbulis 2022. aasta märtsi lõpus, et Donbassi ja Krimmi küsimused on Venemaa seisukohalt lahendatud, korrates põhimõtteliselt üle oma esialgsed nõudmised, et nende nägemuses peaks kokkulepe hõlmama ka Krimmi kuuluvust Venemaale, Donbassi tunnustamist, Ukraina demilitariseerimist ja „denatsifitseerimist“, sanktsioone ja muid kahepoolseid küsimusi.

Ukraina jaoks oli läbirääkimistel keskne küsimus riigi julgeoleku tagamine tulevikus, et välistada Venemaa järgmised kallaletungid

Allikas: Sergei Kholodilin/AP

Venemaa nõudis ka oma vägede jäämist vallutatud territooriumile kuni kokkuleppes sätestatud tingimuste täitmiseni. Lisaks eeldas Venemaa Ukraina üksuste viimist nende alalistesse paiknemiskohtadesse.

Ukraina lükkas selle nõudmise tagasi, kuna ei saanud teha territoriaalseid järeleandmisi ilma rahva mandaadi ehk referendumita. Seda rõhutas Ukraina president ka avalikult. Uue elemendina esitas Ukraina avalikkusele kompromissivaimus ettepaneku, et Krimmi staatuse küsimuse võiks 15 aastaks n-ö külmutada. Ukraina oli läbirääkimiste algusest saadik tahtnud kokkuleppesse viidet nn Budapesti memorandumile (05.12.1994). Selles käsitatakse Ukrainat 1994. aasta piirides koos Krimmi ja Donbassiga. Venemaa pidas seetõttu viidet vastuvõetamatuks.

OLULINE ROLL GARANTRIIKIDEL

Venemaa taotles Ukraina relvajõudude suurusele ülempiiri.

Ukraina jaoks oli keskne küsimus riigi julgeoleku tagamine tulevikus, et välistada Venemaa järgmised kallaletungid. Ukraina seisukohast pidanuks kokkuleppes ühinevad garantiid tagama Ukraina julgeoleku rahvusvaheliselt tunnustatud piirides. Ukraina pakkus välja, et välisväed on lubatud Ukrainasse enesekaitseks või ohu korral riigi sõltumatusse, suveräänsusele ja neutraalsusele või mittesõjaliseks tegevuseks, näiteks õnnetuste likvideerimiseks. Ukraina soovis, et rünnaku korral oleks võimalik tema õhuruum sulgeda ning garantiid saaksid abistada kollektiivselt või individuaalselt, kui konsultatsioonid ei ole andnud tulemusi. Venemaa aga

nõudis tegutsemist üksnes garantriikide konsensuse korral, jättes endale vetoõiguse tegevuse üle Ukrainat ähvardava ohu korral. Venemaa taotles ka Ukraina relvajõudude suurusele ülempiiri kehtestamist: 85 000 sõjaväelast ja 15 000 rahvuskaartlast. Ukraina ei nõustunud sellise piiranguga, eriti enesekaitse vajaduse korral ning riigi julgeolekuohule vastates.

Ukraina julgeolekut tagama kavandatud kokkulepe vajanuks vähemalt esialgset läbirääkimist garantriikidega, sest Ukraina nägi nende rolli nii leppe jõustamisel kui ka täitmisel. Venemaa ettepanekud nullisid need püüdlused ning üritasid muuta garantriikide (v.a Venemaa) rolli üksnes formaalseks. Garantriikide sisulise kaasamiseni enne läbirääkimiste katkemist 2022. aasta aprillis ei jõutud.

Venemaa üritas kitsendada ka Ukraina tulevast staatust Euroopa Liidu (EL) liikmesriigina. Venemaa nägemuse järgi oleks Ukraina pidanud hoiduma isegi ELi liikmena mistahes ELi tegevusest, mida saab käsitada Venemaa-vastasena, nagu näiteks sanktsioonid.

Venemaa jaoks oli üks keskseid küsimusi ja eeltingimus kokkuleppe saavutamiseks sanktsioonide lõpetamine. Venemaa nõudis, et Ukraina taotleks suisa ÜRO tasandil Venemaa suhtes sanktsioonide lõpetamist. Samuti pidanuks sanktsioonidest loobuma kõik Ukraina julgeolekuleppe garantriigid.

VENEMAA NÕUDIS UKRAINAS VENE KEELT RIIGIKEELEKS

Lisaks esitas Venemaa ambitsioonikad nõudmised muuta Ukraina seadusi alates põhiseadusest viisil, mis kärbiks pöördumatult Ukraina suveräänsust. Näiteks nõudis Venemaa õiguslikku kinnitust, et vene keelele antaks riigikeelena ukraina keelega võrdne staatus ning Venemaale vastumeelsete organisatsioonide ja isikute poliitiline tegevus keelustataks. Ukraina õigusaktide nimekiri, mille muutmist Venemaa nõudis, oli mitu lehekülge pikk.

2025. aasta alguses on tärpanud lootus, et kolm aastat Ukrainat hävitanud sõda saab mingil kujul lõpu. Aga pole põhjust arvata, et Venemaa oma algsetest nõudmistest loobub. Venemaa kasutab nii avalikus kui ka kulissidetaguses suhtluses asjaolu, et rahvusvaheline üldsus kas ei tea või ei mäleta, mis seisus läbirääkimised 2022. aastal katkesid.

Nii luuakse müüti Ukraina ja Lääne süüst sõja jätkumises ning suurendatakse rahvusvahelist survet järeleandmisteks Ukraina ja Lääne poolt. Kui 2025. aastal jõutakse sisuliste läbirääkimisteni sõja lõpetamiseks, on kaalul kogu Ukraina tulevik, kuid ka teiste Euroopa rahvaste julgeolek ja kesksed julgeolekukorra põhimõtted.